

УДК 94 (477)

ВПЛИВ ТВОРЧОСТІ ШЕВЧЕНКА НА ФОРМУВАННЯ СВИТОГЛЯДУ ТА ПОЛІТИЧНИХ ПЕРЕКОНАНЬ ЮЛІАНА РОМАНЧУКА – ПРЕДСТАВНИКА НОВОГО ПОКОЛІННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ В ГАЛИЧИНІ

Пилипишин О. І. (Тернопіль)

В статті висвітлено ставлення одного з представників української політичної еліти Східної Галичини кінця ХІХ – початку ХХ ст. до поезій Т.Шевченка, на ідеях якої сформувались його політичні погляди.

Ключові слова: творчість Тараса Шевченка, політична еліта, Юліан Романчук, українська інтелігенція.

Ім'я Юліана Романчука (1842 – 1932) відоме лише у професійних колах істориків. Будь-яке дослідження з історії України другої половини ХІХ – початку ХХ ст. неможливе без згадки про нього. Юл.Романчук один з керівників найвпливовішої української сили Галичини – Української національно-демократичної партії (УНДП), був головою українських представництв у Галицькому сеймі та Державній раді у Відні. Його діяльність відбувалась у складних умовах, коли, перебуваючи у правовому полі Австро-Угорської імперії, доводилось виборювати самостійність у різних сферах суспільного життя. Розпочинаючи свою просвітницьку діяльність гімназійним учителем, Юл.Романчук зрозумів, що майбутній розвиток та будівництво української держави треба розпочинати з піднесення освіченості простого люду.

У статті автор намагається показати ставлення одного з представників української політичної еліти Східної Галичини до творчості Т.Шевченка, на ідеях якої сформувались його політичні погляди та переконання.

Історіографія досліджуваної проблеми на сьогодні характеризується окремими публікаціями, що стосуються народовецького руху у Східній Галичині, і окремо постаті Юліана Романчука. Серед сучасних дослідників його постаті можна назвати І.Чорновола [4], Ю.Плекана [3] та В.Булачека [1].

Метою публікації є аналіз рукопису промови Юл.Романчука до 44-х роковин з дня смерті Т.Шевченка, творчість якого сформувала багатьох громадсько-політичних та культурних діячів кінця ХІХ – початку ХХ ст. Її джерельною основою стали матеріали Центрального державного історичного архіву України у м. Львові (ЦДІАУ у м. Львові). У сузір'ї поетів світового значення негасимо сяє ім'я генія українського народу Тараса Григоровича Шевченка. Його спадщина увійшла у свідомість народних мас і з кожною історичною епохою набуває все нової діючої сили. На шляху, який пройшла творчість Шевченка до народів Європи, значну роль відігравали громадсько-політичні та культурно-просвітницькі діячі, які, перебуваючи за межами

України, всіляко популяризували спадщину Кобзаря.

Розмежованість українського народу в кінці ХІХ ст. між двома монархіями – Австро-Угорщиною і Росією, які прагнули ізолювати його від культурного світу і проводили політику онімечування й русифікації, перешкоджали творчим силам України вийти на широку арену і гідно заявити про себе у європейському літературному процесі.

Тодішні українські провідники, політично недосвідчені, непристосовані до довготривалої боротьби за національні права, без чіткої програми, не зумівши знайти підтримки у масах, швидко розчарувалися, зневірилися в успіх своєї справи. Здавалося, що ідея національної окремішності українців в Галичині, політичної автономії, а може навіть державної самостійності знову занепала. Але саме в цей час справжню революцію у свідомості галичан роблять твори Т.Шевченка, написані в патріотичному дусі. У своїх поемах поет виступає рішучим протестом проти соціального й національного поневолення. Саме його поезія, в якій він вогненним словом вдарив на кривдників народу, – на панів, царів, тиранів – спонукала піднесення українського національного руху, стала стимулом для молодих народолюбів. Активним діячем, а пізніше провідником народовецького руху, що зародився на початку 60-х років ХІХ ст. був Юл. Романчук. На формування його світогляду та політичних переконань мали великий вплив твори Маркіяна Шашкевича, поезії Тараса Шевченка, які він знав напам'ять [1, с.34]. Власне, з ім'ям Юл.Романчука нерозривно пов'язана діяльність провідних національно-культурних інституцій Галичини, передусім товариства «Просвіта», Українського педагогічного товариства, Наукового товариства ім. Т.Шевченка. Він був редактором кількох видань творів Шевченка у Галичині і тим сприяв популяризації та розповсюдженню творів великого поета.

«Широкому світові наш Шевченко ще мало знаний, ледве деякі народні твори переложені на мови середньої і західної Європи, бо тому світові ще мало знане навіть існування нашого народу. Скоро ж нас будуть більше пізнавати, то

зацікавлюються більше нашою літературою, а перед-всім нашим Шевченком» [5, арк.37], – писав Юліан Романчук у 1905 році.

Будучи послом до австрійського парламенту, він усіма способами відстоював права свого народу, спрямовував свою парламентську діяльність на подолання проблем у соціально-економічній сфері, розвитку культурно-освітнього життя українства в Австро-Угорщині.

У контексті політичної діяльності Романчука хочеться згадати 44-ті роковини з дня смерті Т.Г.Шевченка, що зійшлися з його парламентсько-політичною діяльністю, коли він перебував у столиці Австро-Угорської імперії – Відні. Разом з своїми однодумцями-руси́нами вони не забули і про цей день, коли Україна втратила свого провидця і натхненника, адже з його поезії пробудилась політична свідомість українського народу, його прагнення до незалежності та свободи, а також розвиток української культури. У своїх спогадах політик згадує цей день такими записами: «Дрібна колонія руська наддунайської німецької столиці зібралася тут нині, щоби на далекій чужині пошанувати пам'ять найбільшого руського поета і тим ствердити також єдність своїх почувань і гадок з цілим українсько-руським народом» [5, арк.37]. На той час багато європейських держав вже мали письменників, твори яких були відомі на весь світ. На превеликий жаль для Романчука брак знавців української літератури і перекладачів з української мови перешкоджали творчим силам України вийти на широку європейську арену і гідно заявити про себе у літературному процесі того часу. Він писав: «А зібрали-сьмо ся в порі, коли не прогомніли ще довкола нас оклики в честь всесвітнього німецького генія Шіллера, з найдалшого крайця Європи залітає гомін рівночасного святкування пам'яті другого всесвітнього генія, іспанця Сервантеса. Русини широ співчують обом цим празникам і величають також обох тих великих списателів, котрих безсмертні твори присвоїла собі в части і наша література, але при тім ми не завидуємо нікому, а пишаємося і гордимось тим, що і ми маємо визначного поета, котрим не повстидаємося і перед найкультурнішими народами всього світа» [5, арк.37].

Кожний великий народ має свої знакові постаті. Ось і для українців животворящі слова Кобзаря стали ядрами нової сили – порядності, яка утвердила на всі віки українську сутність.

Юл. Романчук у березні 1905 року написав такі рядки: «44 літ минає, як убогий нарід сему убогому свому синові справив величні похорони, яких не мав може ні один інший поет ні одного народу. А від того часу любов честь і вдячність серед народу до свого кобзаря-пророка взростає розходить ся шораз межі нарід» [5, арк.37].

Для справжніх геніїв час не вимірюється датами народження і смерті, їхні ідеї і творче надбання перебувають поза часом, вони безсмертні!

Ще й досі не всі усвідомили роль рідної української мови як найціннішого скарбу, форми життя, коду нації. Адже без знання української мови, краса і співучість якої одержала міжнародне визнання, неможливо ознайомитися в оригіналі з творами видатних поетів і письменників. Як державницький мислитель Шевченко вірив у самостійну, незалежну Україну, підґрунтям чого вважав солідарність і любов усіх прошарків суспільства, а також взаємоповагу й діяльність у міжнародних відносинах.

Однією із заслуг Шевченка стало те, що він вивів із тривалого занепаду нашу мову, а українську літературу підніс до європейського рівня.

Та все ж таки, на думку Юл. Романчука, Шевченко не розпочинає нової доби нашої літератури: «Він мав вже визначних попередників, Котляревського, котрий 40 літ, Гулака-Артемовського, що 20 явився перед ним, відтак Гребінку, Квітку-Основ'яненку» [5, арк.37]. Однак він знаходить між ними велику відмінність, що на його думку могла впливати на розвиток і на зміст їхніх творів. «Були се люде з значнішим соціальним і мастковим становищем, з значішим науковим підготовленем, взагалі з високою позицією в світі» [5, арк.37].

Кожен з попередників Шевченка, названих Романчуком, займав вищу позицію в суспільстві, ніж він, що напевне позначилось на становленні життєвої філософії кожного з них: «Одним був майором і мав своїх кріпаків підданих, другий був довголітнім ректором університета, третій і четвертий були з панського роду, останній братом найбільшого магната в цілій губернії» [5, арк.37].

На думку Романчука, деякі твори цих письменників, на відміну від Шевченкових, написані в «патріотично-російському дусі» [7, арк.13].

У своїх листах до професора харківського університету в 1904 році він пише, що після трьох місяців блукання його видання поезій Шевченка яке вислано поштою до Харкова за адресою «Въ Россію въ Харьковъ. Въ университетъ профессору Дмитрию Ив. Багалью» [7, арк.13], повернулось з приміткою: «запрещенная цензураю» [7, арк.13].

Власне, це зайвий раз підтверджує, що багато років по смерті Шевченка імперська влада боялась поширення його поезій серед населення. Сповнені надзвичайною силою, його твори діяли на людей як сонце на сніг, зігріваючи та пробуджуючи в їх серцях прагнення до свободи.

Однак, не зважаючи на своє походження, Шевченко володів чудовим даром, завдяки якому міг не просто талановито оповідати і малювати,

але й пронизати читача словом як променем. Думи народу, його сподівання і прагнення були для поета тим джерелом, яке підтримувало в ньому полум'яний вогонь, що не згасав у його душі від юних років аж до останніх хвилин життя. Саме з народного середовища, цього питомого джерела, черпав він цілющі струмки мудрості і життєдайної снаги.

Повага і шана до сина українського народу, вихідця із нетрів переймала дух у Романчука. Він писав: «Наш сердечний Тарас був сином кріпака і сам до 24-го року життя кріпак невільний, та при тім як високо він стоїть понад всіми своїми попередниками, а також і понад своїми наслідниками: се найвірніший образ свого народу, хлопського, убогого, але при тім високочестного і спосібного» [5, арк.37].

Гулак-Артемівський, Гребінка, Квітка-Основ'яненко, Котляревський також палко любили Україну. Їх твори знаменували собою початок нової доби в історії нашої культури. Також без перебільшення їх можна назвати національними поетами і драматургами, що в своїх книгах, написаних живою народною мовою, оспівували рідну землю, підносили ряд гуманних ідей на захист простих людей з народу і гостро засуджували паразитизм, неучтво, розбещеність панівних верств феодально-кріпосницького суспільства. Ось що пише з цього приводу Юл. Романчук: «І попередники Шевченка любили гарячо свою Україну, свій нарід, свою рідну мову, вони ненавиділи ворогів свого народу, Москалів і Поляків, і проявляли в своїх письмах ту свою ненависть, іменню до поляків, часом аж до крайности» [5, арк.37].

Продовжуючи свої роздуми, політик вказує на те, «що всі вони були людьми вільними з роду або навіть панамі і, на відміну від Шевченка, дехто з них не знав суті і цінності людської волі і людського достоїнства. Вони жили і працювали підкоряючись гнобителі свого народу Росії, перед начальниками та репрезентантами тої гнобителки, а навіть перед їх впливовими слугами» [6, арк.38].

Лише Шевченко, що народився сином кріпака, і більшу половину свого життя був кріпаком, міг оцінити та відчутти сповна наскільки цінна та важлива воля й народне та людське достоїнство. Юл. Романчук писав: «Він не корився перед ніким, хоч як тяжко прийшлося йому за се терпіти. Він поет правди і волі, і других ззивав і сам так робив, щоби молитися тільки Богові святому та правді на землі, а більше щоби нікому не кланялися» [6, арк.38]. Свій рідний край і нарід, свою Україну убогу Шевченко любив так, що готовий за неї не тільки життя віддати але навіть душу згубити. Йому однаково чи загине він в неволі на чужині, чи буде хтось оплакувати його або чи хтось його згадає. Але не байдуже йому

«як Україну злі люди присплять і в огні окрадену збудять» [6, арк.38].

Шевченко гаряче любив свою мову, оскільки цю любов йому привила мати своїми піснями, коли його малого повивала. Він чув її малим від людей та в піснях сліпого старця, що, сумуючи, оспівував Україну під тином. Власне, за існування та вживання цієї мови все своє життя борювався Юл.Романчук, укладаючи читанки та підручники, добиваючись відкриття кафедр у Львівському університеті з викладанням українською мовою.

Кобзар любив славне минуле України, козацьку волю, що минулася, та шкодує, що вона ніколи не вернеться, щоб покрити Україну червоними жуланами.

Юл. Романчук вважає Шевченка глибоким песимістом, що, мабуть, є наслідком його нещасної долі і трагічної історії його краю та все ж таки стверджує, що він «видить в піснях свого народу його невмираюче життя, а в науці в загальній любові і єдності його красу будучність та славу» [6, арк. 38].

Також в цей день роковин громадсько-політичний діяч згадує як геніальний поет ненавидів ворогів України: «Москалів з їх найславнішими царями, і Поляків» [6, арк.38], як свято пам'ятав «борбу козаків і гайдамаків з Ляхами малоючи їх дуже якими красками» [6, арк.38]. Однак боляче Шевченкові в серці, що «люди, а надто діти одної матері слов'яни, так страшно ворогували межі собою» [6, арк.38].

За словами Юл.Романчука, вірний свому родові і походженню, Шевченко оспівував, а швидше оплакував в своїх піснях кріпаків і взагалі бездомних, убогих та гноблених людей. Далі стверджує що: «се не був виключно мужицький поет, він співав і про козаків, про старшину козацьку і про панів, давних і сучасних, взагалі про людей і для людей всяких станів, тай не тільки в зв'язи з мужицтвом, але і про самих по собі і тим він був не тільки людовий але і всенародний поет» [6, арк.38].

У своїй промові до 44-х роковин з дня смерті Шевченка, Юліан Романчук згадує його ідею слов'янського єднання, вперше висловлену в ранніх творах: «своїм Іваном Гусом він став і всеслов'янським поетом, а своїми Неофітами і іншими поемами також вселюдським» [6, арк.38].

Закінчуючи свої роздуми, політик погоджується з критикою Шевченкових поезій щодо помилок у римах, особливо в правильності форми, яку свого часу також критикував.[10, арк.2] Та попри все це вважає, що своїми високими і вічними ідеалами науки, правди, волі, братолюбства, своїм живим гарячим словом «він стоїть високо межі поетами всіх народів і сяє та сияти буде власним не позиченим світлом» [6, арк.38].

Порушуючи й розв'язуючи широкі суспільно-політичні проблеми в поезіях, Шевченко як

і в ранній творчості залишався ніжним ліриком. І в сатиричних творах, і в поемах, сповнених революційним пафосом, є чимало ліричних відступів, у яких виявляється шире серце поета, чистота його почуттів. Підсумовуючи усе вищесказане, Юл. Романчук широко співчуває своєму народу, що 44 роки тому втратив свого сина, якого знає увесь світ, і сподівається, що Тарасові мрії та сподівання здійсняться, і закінчує такими словами: «В природі запанувала тепер весна. Деревя і трава зазеленіли скрізь, зеленіє і на Канівській горі над Дніпром, де починає стружене тіло нашого незабутнього мученика. Тай в людськiм світі на Україні так і в цілій Росії, здаєся що спадають тяжкі окуви неволі—зими і проколюєся свобода – весна. А з внутря Тарасової могили, з котрої видно широкі лани і Дніпро і кручі, мов би чути заповіт поета до своїх земляків: Вставайте! Вставайте! Кайдани порвіте!» [6, арк.38].

Кожні роковини пам'яті Шевченка – певний етап, підсумок не тільки того, що зроблено, а й певної моральної боротьби, що присутні у кожному свідомому громадянiнові.

Ось і Ю.Стефанович у тексті промови до 80-річчя з дня народження «Патріарха українсь-

кого учительства» [8, арк.2] Юл.Романчука підводить своєрідний підсумок його наукової та політичної діяльності. Він дякує йому за видання кількох десятків томів «українсько-руської письменности» [9, арк.5], а також, видання «Кобзаря» Т.Шевченка, вважаючи це джерелом звідки черпають «сили і охоти до праці для кращої будучности українського народу» [9, арк.5]. «Сею працею для живших і будучих поколінь поставили собі вічнотревалий пам'ятник» [9, арк.5].

Отже, основними чинниками формування світогляду Юл.Романчука були: сімейне виховання в патріотичному дусі, навчання у гімназії та Львівському університеті; твори Маркіяна Шашкевича і, звичайно, поезії Тараса Шевченка. Варто згадати слова С.Єфремова: «Згадка про Шевченка, одним приносить справжню вітху і спокій, другим дає надію, іншим – радіщі» [2, с.2].

Творчість великого Кобзаря належить до вічно живих явищ, які не спляють в кінцевій точці, але далі розвиваються вже в свідомості усього суспільства. Кожна епоха висловлює про нього свою думку і жодна не висловить усього до кінця!

1. Булачек Володимир. Юліан Романчук: громадсько-політична діяльність. – Львів, 2011. – 176 с.
2. Єфремов С. Великі роковини [Шевченківське свято] // Рада. – 1912.- Ч.47. – С.2.
3. Плекан Ю. Українські депутати австрійського парламенту (XIX – поч. XX ст.) // Режим доступу: – <http://kolomyia.org/histpub/historipub54.htm>.
4. Чорновол І. Юліан Романчук – сеньйор українських політиків. Режим доступу: – <http://www.ji.lviv.ua/ji-librari/lviv2/chornovo.htm>.
5. ЦДІА у м. Львові. – Ф.382. – Оп.1. – Спр.62. – Арк.37.
6. ЦДІА у м. Львові. – Ф.382. – Оп.1. – Спр.62. – Арк.38.
7. ЦДІА у м. Львові. – Ф.382. – Оп.1. – Спр.15. – Арк.13.
8. ЦДІА у м. Львові. – Ф.382. – Оп.1. – Спр.14. – Арк.2.
9. ЦДІА у м. Львові. – Ф.382. – Оп.1. – Спр.14. – Арк.5.
10. ЦДІА у м. Львові. – Ф.382. – Оп.1. – Спр.61. – Арк.2.

РЕЗЮМЕ

ВЛИЯНИЕ ТВОРЧЕСТВА ШЕВЧЕНКО НА ФОРМИРОВАНИЕ МИРОВОЗЗРЕНИЯ И ПОЛИТИЧЕСКИХ УБЕЖДЕНИЙ ЮЛИАНА РОМАНЧУКА - ПРЕДСТАВИТЕЛЯ НОВОГО ПОКОЛЕНИЯ УКРАИНСКОЙ ИНТЕЛЛИГЕНЦИИ В ГАЛИЦИИ

Пилипишин О. И. (Тернополь)

В статье освещено отношение одного из представителей украинской политической элиты Восточной Галиции конца XIX - начала XX века к поэзии Т. Шевченко, на идеях которого сформировались его политические взгляды.

Ключевые слова: творчество Тараса Шевченко, политическая элита, Юлиан Романчук, украинская интеллигенция.

SUMMARY

EFFECT OF SHEVCHENKO'S POETRY PHILOSOPHY AND POLITICAL CONVICTIONS JULIAN ROMANCHUK - ONE OF A NEW GENERATION OF UKRAINIAN INTELLIGENTSIA IN GALICIA

O. Pylypyshyn (Ternopil)

The article highlights the attitude of one of the representatives of the Ukrainian political elite Eastern Galicia end of XIX - beg. XX century poetry to T.Shevchenko on the ideas which formed his political views.